

4. INDIVIDUELL PLAN FÖR HUR UNDERVISNINGEN SKALL ORDNAS

Ole Gustafsson

För barn med behov av särskilt stöd i dagvård, förskola eller skola finns det bestämmelser i vår lagstiftning. Enligt sociallagstiftningen bör en habiliteringsplan uppgöras för alla barn med behov av särskilt stöd i dagvården. Enligt grunderna för förskolans läroplan bör en plan för ordnandet av förskoltiden uppgöras för alla förskolbarn med behov av särskilt stöd. Grundskollagen, grundskolförordningen och läroplansgrunderna förutsätter att en individuell plan för ordnandet av undervisningen uppgörs för alla till specialundervisning överförda elever. Dessa planer är inte frivilliga utan obligatoriska planer som måste uppgöras.

Grundtanken bakom dessa personliga planer baserar sig på amerikansk forskning och tradition. Där förverkligades individuella undervisningsprogram (Individual Educating Program) för specialundervisningens elever redan för 25 år sedan. Forskningen har visat att dessa planer har haft en stor betydelse både för befrämjandet av integration och för uppnåendet av mångsidigare och bättre inlärningsresultat. Planerna baserar sig på teorin om ett livslångt lärande, allas rätt till inläring enligt egna förutsättningar, växelverkan samt processtänkande. Dokumenten skall ses som en grund för att kunskap och information om barnet, på olika områden och via olika experter, förvandlas till pedagogiska åtgärder som påverkar barnets vardag.

Uppgörandet av dessa planer sker alltid i samråd med barnets vårdnadshavare samt genom att utnyttja all den expertris som har kunskap om barnets hälsa, utveckling och inläring. En fungerande plan kan komma till endast genom ett gott och öppet samarbete. Erfarenheterna, speciellt från den amerikanska forskningen, har visat att det är viktigt att ägna samarbetsfrågorna tid och energi. De personliga planerna för ordnandet av undervisningen får en verklig betydelse bara om de omfattas, förstås och uppföljs av alla parter. Kommunikationen bör vara öppen och respektfull, vilket kräver mycket av alla som deltar i uppgörandet av planerna.

Även om de olika lagarna och dokumenten talar om olika planer bör dessa kombineras och ses som en helhet, en engång uppgjord plan bör alltid kunna fungera som grund för den följande. Planen skall stöda barnet i olika övergångsskeden och därmed garantera ett fortlöpande arbete. Arbetet underlättas av att man i planen konstaterar att uppgifterna får överföras till de personer som arbetar med barnet, tystnadsplikten gäller givetvis alla. Grundtanken bakom varje plan är densamma, att se till att barnet får det stöd och de tjänster som behövs för en optimal utveckling och inläring.

Det viktiga vid uppgörandet av personliga planer för ordnandet av undervisningen (eller förskolundervisningen) är att man alltid utgår från det enskilda barnet och barnets individuella behov. Hela arbetet bygger på individualisering och på åtgärder anpassade för just detta barn. Barnet är alltid en egen individ i en större helhet. Planen för förskolundervisningen skiljer sig inte egentligen från den personliga planen för ordnandet av undervisningen på annat sätt än att den personliga planen för ordnandet av undervisningen måste uppgöras först då ett barn överförs till specialundervisningen. Planerna kan vara av

olika omfattning så att planen för förskoletiden är mindre omfattande, medan den personliga planen för ordnandet av undervisningen blir mer omfattande och detaljerad. Samma principer gäller dock för båda planerna, därför är det viktigt att samma principer används vid uppgörandet av dem.

Planen består av två huvuddelar (vilka kan förenas till en gemensam plan) :

1. ALLMÄN DEL

- grunduppgifter (barnets och familjens)
- uppgifter om tidigare daghem eller skola
- undersökningsresultat (kan bifogas som bilaga eller kort refereras)
- skollösningar (bedömning av grunderna för dessa)
- läraruppgifter samt uppgifter om undervisningsgruppen
- uppgifter om hjälpmedel (Gr L 628/1998 § 31, § 39)
- behov av eventuella terapier eller andra yttre stödåtgärder
- uppgifter om beviljat skolgångsbiträde
- samarbetspartners
- vem som har deltagit i uppgörandet av planen
- uppgifter om ansvars- och arbetsfördelningen
- beslutet om överföring till specialundervisning, om ett sådant beslut gjorts (Gr L 628/1998 § 17 , Gr F 852/1998 § 15)

2. PEDAGOGISK DEL

- pedagogisk helhetsbedömning
- bedömning av barnets starka och svaga sidor
- långsiktiga och kortsiktiga mål (tyngdpunktsområden detta år)
- inlärningsstilar (vad är lämpligast just för detta barn)
- social interaktion (beskrivning , hur kan denna stödas)
- lärostoff (grundstoff, övrigt stoff)
- undervisningsarrangemang (hur garantera inläringen för detta barn)
- utvärdering (hurudan och hur ofta) Obs! De nya bedömningsgrunderna
- uppföljning (vem och när)

Vid uppgörandet av planen bör man beakta:

- lag och förordning
- kommunens instruktioner
- läroplansgrunder (förskolans nya läroplansgrunder trädde i kraft 1.8.2001 , grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2002, specialundervisningen förnyad 10.1.2000 UBS DNr 8/011/2000)
- kommunala- och skolvisa läroplaner
- undersökningsresultat, diagnoser, kartläggningar
- samarbetet med vårdnadshavarna och samarbetspartners
- inlärningsmiljön
- sakligheten i diskussionerna
- grundtanken skall vara uppbyggande och ta hänsyn till individen
- alla skall ha rätt och tillfälle att uttrycka sina åsikter
- skriftlig dokumentation av det centrala i diskussionerna (grund för själva planen)
- deltagarna förbinder sig vid planen genom personliga underskrifter när planen är klar
- uppföljningen planeras och förverkligas
- tystnadsplikten

Vid uppgörandet av personliga planer för ordnandet av undervisningen är det viktigt att planen blir heltäckande och ett pedagogiskt verktyg som genomgår utvärdering och förändring. För att underlätta detta kan följande kartläggningsschema användas som hjälpmedel. Detta schema skall bara vara ett komplement, de flesta uppgifter är säkert tillgängliga men bör sammanställas strukturerat, varvid schemat kan vara till nytta. (Källa Lisbeth Iglum: Om de bara kunde skärpa sig. Studentlitteratur, 1999 s.210)

Kartlägningsområden med avseende på förutsättningar för lärandet

1. **PERCEPTION**

Auditivt, visuellt, taktilt, kinestetiskt, organisation, samordning

2. **SPRÅK**

Begrepp, grammatik, ordförråd, fonologi, uttrycksförmåga, artikulation

3. **MOTORIK**

Grovmotorik, finmotorik, smidighet, styrka, koordination, visuell-motorisk färdighet

4. **KONCENTRATION OCH MINNE**

Uppmärksamhetsvidd, korttidsminne, långtidsminne, uthållighet, uppmärksamhet (fokuserad), distraktion

5. **AKTIVITETSNIVÅ**

Motorisk aktivitet och inaktivitet, oro, arbetstempo, impulsivitet

6. **LIVSVILLKOR**

Familj, vänner, fritid, närmiljö, intressen, offentliga instanser

7. **SOCIAL KOMPETENS**

Kommunikation, tolkning av sociala koder, empati, spelregler, relationer till jämnåriga, relationer till vuxna

8. **BETEENDE**

Egenkontroll, temperament, flexibilitet, tålamod, självinsikt

9. **IDENTITET OCH MOTIVATION**

Intressen, starka sidor, gruppidentitet, anknytning

10. **SPECIFIKA INLÄRNINGSSVÅRIGHETER**

Lässvårigheter, skrivproblem, matematiksvårigheter, arbetsstrategier

Källor och stödmaterial:

Pyl, S.J., de Graaf, S. & Emanuelsson, I. 1988. The Function of Individualized Education Programmes in Special Education: A Discussion of Premises. European Journal of Special Needs Education

Tilus, P (redaktör) HOJKS – henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma.

Jyväskylän kaupungin kouluviraston julkaisusarja A7:1999

Ikonen, O. 2000. Oppimisvalmiudet ja opetus. PS-kustannus Jyväskylä

Prashing, B. 2000. Erilaisuuden voima – opetustyyli ja oppiminen. PS-kustannus Jyväskylä

Virtanen, P. Viikeri Erityisopetus . Opetushallitus Helsinki

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2002 Utbildningsstyrelsen Helsingfors

Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2001
Utbildningsstyrelsen Helsingfors

Grunderna för elevbedömningen i den grundläggande utbildningen 1999
Utbildningsstyrelsen Helsingfors

Grundskollagen 628/1998

Grundskolförordningen 852/1998